

Elżbieta J. Siek*

ELASTYCZNOŚĆ RYNKÓW PRACY A BEZROBOCIE W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ W OKRESIE KRYZYSU

FLEXIBILITY OF THE LABOUR MARKETS AND UNEMPLOYMENT DURING THE CRISIS IN THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES

Abstract

The goal of this paper is to compare the European Union member states regarding the flexibility of their labour markets and an essay to explain the meaning of the level of this flexibility in formation of changes that the labour market undergoes.

In the article an analysis and evaluation of the flexibility level of the labour markets in the EU member states, utilising the indexes of the Employment Protection Legislation (EPL), sub-indexes of the economic freedom that concern the employees rights (labour freedom) and indexes of fiscal charge. Subsequently the shaping of the GDP growth speed, unemployment rate and work efficiency in 2008-2011 (quarterly) was presented. Also the evaluation of the mutual relations between these variables was made. An article ends with proper conclusions.

Słowa kluczowe: rynek pracy, bezrobocie

Numer klasyfikacji JEL: J0

Wprowadzenie

Elastyczność rynku pracy oznacza szybkość, z jaką rynek pracy dostosowuje się do zmian zachodzących w gospodarce. Z. Wiśniewski wyróżnia przy tym elastyczność¹:

- w ujęciu makroekonomicznym – określaną jako sposób osiągnięcia równowagi na rynku pracy, która to równowaga może być naruszona występowaniem różnych wstrząsów popytowych, podażowych czy strukturalnych;

* dr, adiunkt w Katedrze Biznesu i Finansów Międzynarodowych, Wydział Ekonomiczny Politechniki Radomskiej im. Kazimierza Pułaskiego

¹ Wiśniewski (1999, s. 42).

- w ujęciu mikroekonomicznym – czyli zdolność do dostosowywania się przedsiębiorstw w zakresie polityki personalnej oraz zaspokajania potrzeb życiowych pracujących i poszukujących pracy.

Z elastycznością rynku pracy ściśle związany jest proces deregulacji rynku pracy oznaczający zwiększanie swobody podmiotów gospodarczych, zmniejszanie ingerencji państwa w zakresie zbiorowych stosunków pracy². Proces ten obejmuje m.in. system zabezpieczenia społecznego, regulacje w zakresie płacy minimalnej oraz uprawnienia związków zawodowych.

Na elastycznym rynku pracy:

- pracodawcy nie mają problemów ze zmianą wielkości i struktury zatrudnienia (zwłaszcza z jego redukcją);
- pracownicy nie mają problemów ze zmianą czy znalezieniem nowej pracy;
- płace dostosowują się do wydajności pracy;
- instytucje pośrednictwa pracy skutecznie pomagają osobom bezrobotnym w znalezieniu zatrudnienia.

Elastyczność rynku pracy ma duże znaczenie dla gospodarki oraz kształtowania się sytuacji na rynku pracy. Wysoka elastyczność rynku pracy pomaga w obniżaniu bezrobocia (zwłaszcza frykcyjnego i strukturalnego), umożliwia efektywne wykorzystanie siły roboczej, a także sprzyja przemianom strukturalnym w gospodarce. Należy jednak pamiętać, że wzrost elastyczności rynku pracy wywołuje także społeczne skutki, m.in. przejściowy wzrost bezrobocia w niektórych grupach zawodowych pracowników, osłabienie ochrony stosunku pracy, pogorszenie się sytuacji materialnej niektórych grup pracowniczych³.

W literaturze przedmiotu znaleźć można uzasadnienie następujących prawidłowości:

- im wyższy poziom elastyczności rynku pracy tym rynek bardziej konkurencyjny;
- im wyższy poziom elastyczności rynku pracy tym niższe bezrobocie w ujęciu długookresowym;
- im wyższa elastyczność rynku pracy tym mniejsze koszty związane z zaburzeniami funkcjonowania rynku pracy.

Pomiar elastyczności rynku pracy jest zagadnieniem dość trudnym, gdyż nie istnieje jedno obiektywne kryterium tego pomiaru. Możliwe jest jego dokonanie w sposób uproszczony, analizując m.in. zestawy różnorodnych mierników (np. indeksu EPL czy obciążenia podatkowego), a także współzależności wskaźników ogólnogospodarczych.

² Kryńska (2003) cyt. za: Boni red. (2004, s. 7).

³ Kwiatkowski (2002, s. 293-294).

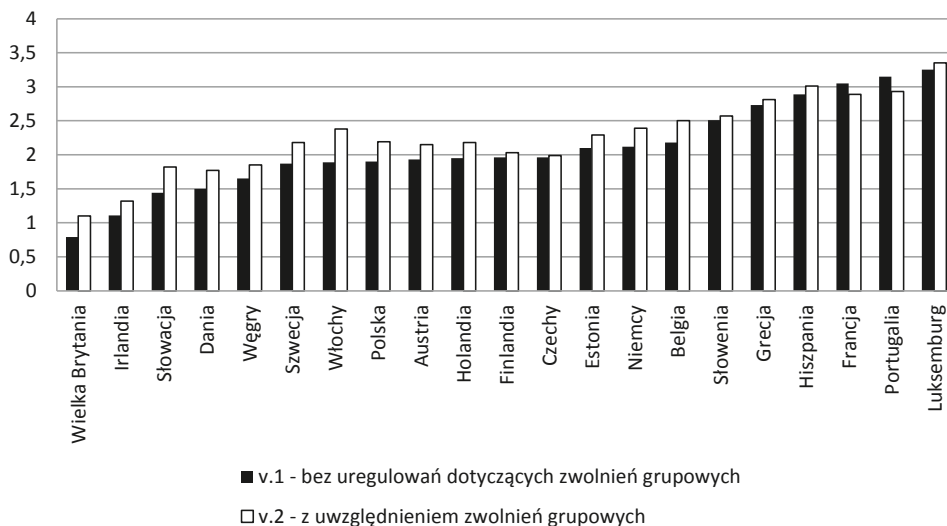
1. Elastyczność rynku pracy w krajach Unii Europejskiej(II⁰)

Jedną z miar poziomu elastyczności rynku pracy jest indeks (wskaźnik) prawnej ochrony zatrudnienia EPL. Jest to miara skonstruowana przez ekspertów OECD, w której uwzględnia się stopień prawnych regulacji rynku pracy. Ochrona zatrudnienia odnosi się zarówno do przepisów dotyczących zatrudniania, jak i zwalniania pracowników. Wskaźnik EPL uwzględnia 18 subindeksów, które ujmują się w trzech obszarach:

- ochrona zatrudnienia pracowników zatrudnianych na podstawie umów regularnych;
- uregulowania dotyczące okresowych form zatrudnienia;
- szczególne wymagania dotyczące zwolnień grupowych⁴.

Wartość wskaźnika EPL waha się od 0 do 6, przy czym im wyższa wartość indeksu tym mniejszy stopień elastyczności rynku pracy i zarazem wyższy stopień interwencji państwa.

Rysunek 1. Kształtowanie się indeksu EPL w krajach Unii Europejskiej* w 2008 r.
(v.1 – bez uregulowań dotyczących zwolnień grupowych,
v.2 – z uwzględnieniem zwolnień grupowych)

* bez Bułgarii, Cypru, Litwy, Łotwy, Malty i Rumunii – ze względu na brak odpowiednich danych
Źródło: OECD Database, www.oecd.org/employment/database [dostęp 08.06.2012].

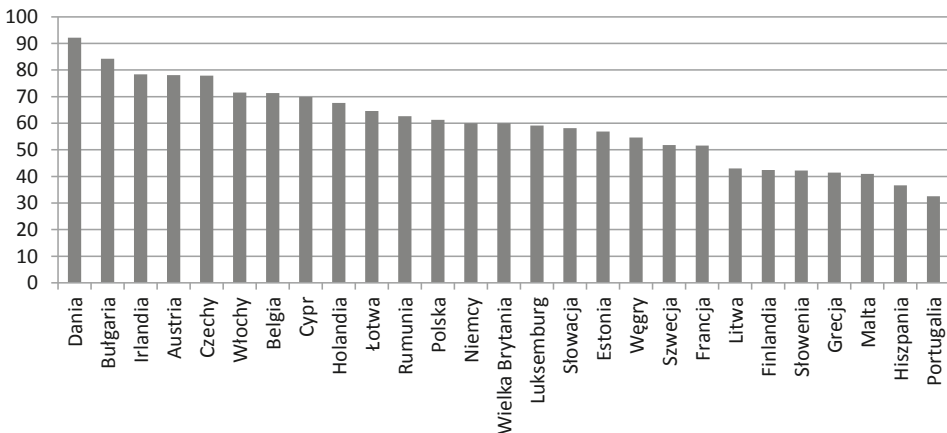
⁴ Na temat metodologii konstrukcji wskaźnika EPL zob. OECD (2004, s. 106).

Zgodnie z metodologią przyjętą przez ekspertów OECD rynki pracy w krajach Unii Europejskiej są rynkami mocno usztywnionymi, zwłaszcza przy uwzględnieniu regulacji dotyczących zwolnień grupowych. Najmniejszym stopniem interwencjonizmu państwa w funkcjonowanie rynku pracy charakteryzowały się Wielka Brytania, Irlandia, Słowacja oraz Dania (wartość wskaźnika EPL v.1 nie przekroczyła 1,5). Natomiast za najbardziej sztywne uznano rynki pracy w Grecji, Hiszpanii, Francji, Portugalii oraz Luksemburgu, w których wskaźnik EPL v.1 kształtował się powyżej 2,5.

Aspekty sprawnego funkcjonowania rynku pracy uwzględniają również eksperci Banku Światowego przy sporządzaniu corocznych raportów Doing Business. W odpowiednich analizach wykorzystują oni subindeks wskaźnika swobody ekonomicznej dotyczącego rynku pracy wskazującego na możliwości współpracy pracowników i pracodawców bez interwencji rządowej. Wskaźnik ten dostarcza informacji o minimalnym wynagrodzeniu, ograniczaniu produkcji, czasie pracy. Oblicza się go jako średnią równo ważoną 4 komponentów: minimalnego wynagrodzenia, sztywności godzin pracy, trudności i kosztów zwolnienia pracowników⁵.

Według raportu Doing Business 2012 jako najbardziej elastyczne rynki pracy, a tym samym najbardziej konkurencyjne spośród wszystkich krajów Unii Europejskiej uznano rynki pracy w Danii, Bułgarii, Irlandii, Austrii i w Czechach. Z kolei na dość odległych miejscach i tym samym o bardzo dużej interwencji państwa uplasowały się rynki pracy Litwy, Finlandii, Słowenii, Grecji, Malty, Hiszpanii oraz Portugalii.

Rysunek 2. Kształtowanie się subindeksu wolności gospodarczej dotyczącego rynku pracy według raportu Doing Business 2012 w krajach Unii Europejskiej*

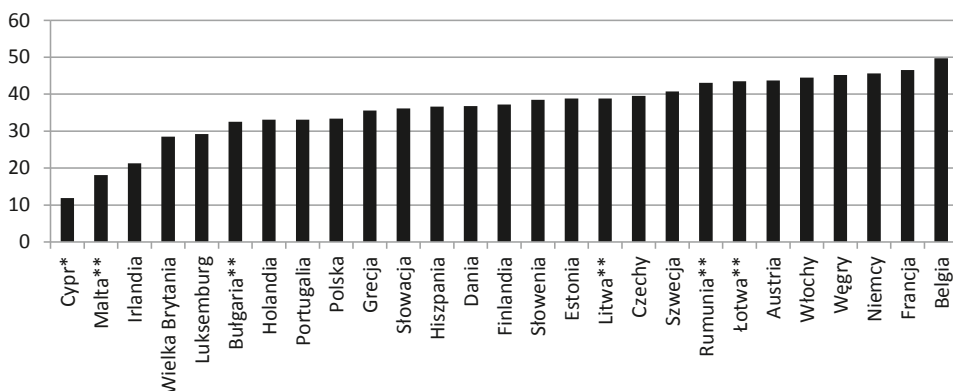
* wartość wskaźnika waha się w granicach od 0 do 100, im większa wartość wskaźnika tym rynek bardziej elastyczny i bardziej konkurencyjny

Źródło: Heritage Foundation, www.heritage.org/index [dostęp 08.06.2012].

⁵ Więcej na temat metodologii zob. www.donigbusiness.org/MethodologySurveys/EmployingWorkers.aspx

Istotny wpływ na zmiany poziomu zatrudnienia, a tym samym czynnikiem determinującym poziom konkurencyjności przedsiębiorstw oraz całych gospodarek, mają koszty pracy. Przy czym nie chodzi tylko o samo kształtowanie się wynagrodzeń, ale także o wszelkie obciążenia. Jednym ze wskaźników oceniających jest tzw. klin podatkowy, uwzględniający udział podatków oraz innych obciążeń w całkowitych kosztach pracy. Kształtowanie się klina podatkowego w krajach UE w 2011 r. przedstawiono na rys. 3. Porównując te informacje z danymi rys. 1 i 2, nie dziwi fakt takiej klasyfikacji krajów w zestawieniach pod względem poziomu elastyczności rynku pracy.

Rysunek 3. Kształtowanie się wskaźnika obciążenia podatkowego w krajach Unii Europejskiej w 2011 (w %)

Obejmuje zarówno obciążenia pracodawców, jak i pracowników; * Dane za 2007 r., ** Dane za 2010 r.
Źródło: dane Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [dostęp 9.06.2012]

Spośród wszystkich krajów UE najmniejsze obciążenia podatkowe występowały jak dotychczas na Cyprze i Malcie, w Irlandii, w Wielkiej Brytanii i w Luksemburgu. Nie przekraczały one 30% całkowitych kosztów pracy. Najwyższe natomiast obciążenia były na Węgrzech, w Niemczech, we Francji oraz w Belgii (pow. 45%), a także w Szwecji, w Rumunii, w Austrii, na Łotwie i we Włoszech (pow. 40%).

Warto również dodać, że w krajach UE wartość klina podatkowego ulegała zmianie w czasie. W okresie 2005-2011 zmniejszono obciążenia w Holandii (o ok. 8 pkt. proc.), Szwecji (o ok. 6 pkt. proc.), Bułgarii, Litwie oraz w Polsce (o ok. 4 pkt. proc.), zwiększono je natomiast we Francji (o ok. 5 pkt. proc.) oraz we Włoszech, Łotwie, Węgrzech, Słowacji i Słowenii (o ok. 2 pkt. proc.).

2. PKB i stopa bezrobocia w krajach UE w latach 2008-2011

Istotny wpływ na wielkość zapotrzebowania na podstawowe czynniki wytwórcze, w tym m.in. na pracę, wywierają poziom i tempo wzrostu PKB oraz ogólna koniunktura gospodarcza. Wielkość popytu na pracę ma istotne znaczenie przy kształtowaniu się podstawowych kategorii makroekonomicznych charakteryzujących rynek pracy, w tym m.in. na kształtowanie się stopy bezrobocia.

Współczesny kryzys gospodarczy, zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych, bardzo szybko z sektora finansowego przeniknął do sfery realnej gospodarek wielu krajów, w tym także krajów Unii Europejskiej. Pierwsze oznaki tego kryzysu, przejawiające się w słabnącej dynamice wzrostu PKB zaobserwowano już w drugiej połowie 2007 r. Każdy następny kwartał niósł za sobą pogarszające się wskaźniki, co szczególnie obserwowano na przełomie 2008 i 2009 r. Sytuacja powoli zaczęła się stabilizować pod koniec 2009 r., zaś w 2010 i 2011 r. już tylko kilka krajów w poszczególnych kwartałach odnotowywało spadek PKB.

Tabela 1. Kształtowanie się tempa wzrostu PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2008-2011 (w %)

Wyszczególnienie	2008				2009				2010				2011			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Austria	1,2	0,1	-1,2	-1,8	-1,7	-0,8	0,7	1,0	0,0	0,7	1,5	1,1	0,8	0,5	0,2	-0,1
Belgia	0,8	0,4	-0,6	-2,0	-1,8	0,2	1,1	0,6	0,1	1,1	0,4	0,5	0,9	0,3	-0,1	-0,1
Bułgaria	1,5	1,4	1,4	0,4	-6,3	0,0	0,3	-3,1	1,2	1,5	0,8	0,4	0,5	0,5	0,2	0,3
Cypr	0,9	0,8	0,4	0,1	-0,9	-1,5	-0,6	-0,1	1,3	0,1	0,8	0,3	0,2	0,0	-0,8	-0,1
Czechy	0,5	1,0	0,1	-1,6	-3,3	-1,1	0,4	0,9	0,7	1,0	0,7	0,6	0,5	0,3	-0,1	-0,1
Dania	-1,4	1,5	-1,8	-2,4	-2,2	-1,9	-0,1	0,3	0,3	1,1	1,3	-0,6	0,3	0,4	-0,1	-0,1
Estonia	-1,9	0,9	-1,0	-8,4	-4,9	-4,0	-1,3	1,4	-0,3	2,7	1,1	2,5	2,8	1,6	0,9	-0,2
Finlandia	-0,5	0,1	-0,3	-2,5	-6,3	-1,1	1,5	-0,4	0,8	3,3	-0,3	1,9	0,3	-0,1	1,1	0,1
Francja	0,3	-0,7	-0,3	-1,4	-1,6	0,1	0,3	0,6	0,1	0,5	0,4	0,4	0,9	0,0	0,3	0,2
Grecja	0,1	0,5	0,3	-0,8	-1,1	-1,0	-0,6	0,7	-1,9	-1,3	-1,6	-2,8	0,2	b.d.	b.d.	b.d.
Hiszpania	0,5	0,0	-0,8	-1,1	-1,6	-1,0	-0,3	-0,1	0,2	0,3	0,1	0,2	0,4	0,2	0,0	-0,3
Holandia	0,5	-0,4	0,0	-1,1	-2,2	-1,2	0,8	0,5	0,5	0,5	0,2	0,8	0,7	0,2	-0,4	-0,6
Irlandia	-2,4	-2,2	0,0	-3,5	-2,9	-0,8	-0,5	-1,0	1,3	-0,7	0,5	-1,0	1,1	1,1	-1,1	-0,2
Litwa	0,3	0,2	-1,0	-0,6	-13,5	-0,6	0,3	-0,8	0,5	0,6	1,0	2,2	1,4	1,7	1,3	1,0
Luksemburg	0,8	0,3	-1,2	-4,2	-1,0	-2,1	2,2	-0,5	1,2	1,5	-0,2	1,3	0,2	-0,6	1,0	0,2
Łotwa	-0,7	-0,1	-6,1	-1,8	-9,6	-1,2	-6,8	1,2	1,1	0,1	0,8	1,1	1,1	2,0	1,5	1,1
Malta	1,5	1,6	0,5	-1,5	-3,6	1,0	0,9	1,4	-0,3	0,2	0,6	1,8	0,1	0,4	0,1	-0,6
Niemcy	1,1	-0,4	-0,4	-2,2	-4,0	0,3	0,8	0,7	0,5	1,9	0,8	0,5	1,3	0,3	0,6	-0,2

Wyszczególnienie	2008				2009				2010				2011			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Polska	1,4	0,7	0,8	-0,4	0,4	0,6	0,4	1,5	0,7	1,0	1,4	0,9	1,0	1,2	1,0	1,1
Portugalia	0,0	-0,2	-0,5	-1,1	-2,3	0,3	0,6	-0,1	0,9	0,3	0,2	-0,4	-0,7	-0,3	-0,6	-1,3
Rumunia	3,2	0,9	-0,1	-1,8	-2,9	-1,6	-0,9	-0,6	-0,7	0,4	-0,8	0,9	1,1	0,2	1,1	-0,2
Słowacja	-2,4	1,2	1,3	1,1	-8,4	1,3	1,3	1,4	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Słowenia	1,6	0,9	0,4	-3,8	-5,5	-0,6	0,3	-0,1	0,2	1,1	0,4	0,7	-0,3	-0,1	-0,4	-0,7
Szwecja	-1,2	-0,1	0,0	-3,9	-2,5	0,2	0,1	0,9	2,3	2,0	1,3	2,0	0,4	1,1	0,9	-1,1
Węgry	1,4	-0,2	-1,0	-2,1	-3,3	-1,2	-0,9	0,2	1,1	0,4	0,7	0,2	0,7	0,1	0,4	0,3
Wielka Brytania	0,0	-1,3	-2,0	-2,3	-1,6	-0,2	0,2	0,7	0,4	1,1	0,7	-0,5	0,2	-0,1	0,6	-0,3
Włochy	0,5	-0,6	-1,1	-1,8	-3,5	-0,2	0,4	-0,2	1,1	0,5	0,4	0,2	0,1	0,3	-0,2	-0,7

b.d. – brak danych

Źródło: dane Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [dostęp 9.06.2012].

Recesję odczuwano we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Najbardziej dotkliwie jednak w krajach nadbałtyckich, skandynawskich, a także Irlandii, Węgrzech, Rumunii, Bułgarii, Włoszech, Słowacji i Grecji. To załamanie gospodarcze odsłoniło inne bardzo istotne problemy krajów UE, m.in. problemy w sferze finansów publicznych (wzrost deficytów budżetowych oraz zadłużenia publicznego) oraz niedoskonałości funkcjonowania rynków pracy.

W pierwszych latach XXI w. z najwyższym poziomem bezrobocia borykały się kraje Europy Środkowej i Wschodniej, w tym m.in. Polska i Słowacja (w 2002 r. stopa bezrobocia w tych krajach wynosiła ok. 20%, podczas gdy w tym samym roku w Holandii ok. 3%, w Irlandii i Wielkiej Brytanii ok. 5%). Z biegiem czasu jednak wysokie bezrobocie w tych krajach udało się zredukować (do ok. 14% w 2006 r.)

Podczas kryzysu w 2008 r., a nawet na początku 2009 r., w wielu krajach UE zastosowano „strategię przeczekania” trudnego okresu, mając nadzieję, że ta niekorzystna sytuacja szybko się zmieni. Jednak przedłużająca się recesja niejako „zmusiła” pracodawców do redukcji zatrudnienia. Każdy kolejny kwartał przynosił wzrost stopy bezrobocia, w niektórych krajach przyjmowała ona wręcz wartości „rekordowe” porównując okres co najmniej 20 ostatnich lat.

Tabela 2. Kształtowanie się stopy bezrobocia w krajach Unii Europejskiej w latach 2008-2011 (w %)

Wyszczególnienie	2008				2009				2010				2011			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Austria	4,2	3,4	3,7	4,0	4,7	4,7	5,1	4,7	4,7	4,4	4,4	4,1	4,6	4,1	3,7	4,3
Belgia	7,1	6,3	7,7	6,8	7,9	7,5	8,2	8,1	8,6	8,1	8,7	7,9	7,2	6,6	7,8	7,1
Bułgaria	6,5	5,8	5,1	5,0	6,4	6,3	6,7	7,9	10,2	10,0	9,5	11,2	12,0	11,2	10,2	11,4

Wyszczególnienie	2008				2009				2010				2011			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Cypr	4,6	3,2	3,6	3,4	4,6	5,2	5,5	6,0	7,3	6,4	5,8	5,4	7,4	7,2	7,7	8,9
Czechy	4,7	4,2	4,3	4,4	5,8	6,3	7,3	7,3	8,1	7,1	7,1	6,9	7,2	6,7	6,6	6,4
Dania	3,6	3,1	3,4	3,6	5,3	5,9	6,2	6,6	7,8	7,5	7,3	7,3	8,1	7,3	7,5	7,4
Estonia	4,2	4,0	6,2	7,6	11,4	13,5	14,6	15,5	19,8	18,6	15,5	13,6	14,4	13,3	10,9	11,4
Finlandia	6,6	7,3	5,6	6,0	7,6	9,6	7,5	8,2	9,3	9,6	7,3	7,4	8,6	8,8	6,8	6,9
Francja	7,4	7,0	7,2	7,9	8,9	8,8	9,0	9,8	9,8	9,0	9,2	9,5	9,6	8,8	9,1	9,7
Grecja	8,3	7,2	7,2	8,0	9,4	8,9	9,3	10,3	11,7	11,9	12,4	14,2	15,9	16,4	17,8	20,7
Hiszpania	9,6	10,4	11,3	13,9	17,4	17,9	17,9	18,8	20,1	20,1	19,8	20,3	21,3	20,9	21,5	22,9
Holandia	3,1	2,8	2,5	2,6	3,2	3,3	3,5	3,8	4,8	4,5	4,3	4,2	4,6	4,2	4,2	4,8
Irlandia	4,6	5,3	6,8	7,5	10,2	12,0	12,7	12,4	12,9	13,7	13,9	14,1	14,1	14,4	14,9	14,3
Litwa	4,9	4,5	6,0	7,9	11,9	13,6	13,8	15,6	18,1	18,3	17,8	17,1	17,2	15,6	14,8	13,9
Luksemburg	4,3	5,0	5,5	5,4	5,8	5,1	4,4	5,3	4,9	4,1	3,9	4,5	5,2	5,4	4,4	4,7
Łotwa	6,5	6,3	7,2	9,9	13,9	16,7	18,4	19,7	20,5	19,4	17,9	16,9	16,6	16,2	14,4	14,3
Malta	6,1	5,9	5,9	6,3	6,4	7,1	6,8	7,4	7,2	6,8	6,8	6,9	6,4	6,7	6,2	6,6
Niemcy	8,2	7,8	7,1	7,0	8,1	7,8	7,9	7,3	8,0	7,0	6,7	6,5	6,7	5,9	5,8	5,4
Polska	8,1	7,1	6,6	6,7	8,3	7,9	8,1	8,5	10,6	9,5	9,2	9,3	10,1	9,5	9,4	9,8
Portugalia	7,7	7,4	7,8	7,9	9,0	9,2	10,0	10,3	10,8	10,8	11,1	11,3	12,6	12,3	12,6	14,2
Rumunia	6,3	5,6	5,4	5,8	6,9	6,3	6,8	7,5	8,1	6,8	6,9	7,3	7,6	7,2	7,2	7,7
Słowacja	10,5	10,0	8,9	8,6	10,4	11,3	12,5	13,9	15,2	14,4	14,1	13,9	13,9	13,2	13,1	14,0
Słowenia	5,1	4,1	4,1	4,3	5,3	5,6	6,2	6,4	7,1	7,1	7,1	7,8	8,5	7,7	7,9	8,7
Szwecja	6,3	6,8	5,7	6,2	7,9	9,2	8,1	8,3	9,2	9,3	7,8	7,4	8,1	8,3	6,8	6,9
Węgry	8,0	7,6	7,7	8,0	9,7	9,6	10,3	10,5	11,8	11,1	10,9	10,8	11,6	10,8	10,7	10,7
Wielka Brytania	5,1	5,2	6,1	6,2	7,0	7,6	8,0	7,6	8,0	7,7	7,9	7,7	7,7	7,8	8,4	8,2
Włochy	7,1	6,8	6,1	7,1	8,0	7,4	7,3	8,6	9,1	8,4	7,6	8,7	8,6	7,8	7,7	9,6

Źródło: dane Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [dostęp 9.06.2012].

Najwyższy wzrost stopy bezrobocia w okresie 2008-2011 odnotowano w Hiszpanii, Irlandii i Grecji oraz w krajach nadbałtyckich. Na koniec 2011 r. w Grecji i Hiszpanii stopa bezrobocia przekroczyła 20%. W krajach nadbałtyckich natomiast oscylowała wokół tego poziomu na początku 2010 r., po czym systematycznie zmniejszała się.

Niewielkie zmiany w kształtowaniu się stopy bezrobocia obserwowano natomiast w Austrii, Belgii, Francji, Holandii, Luksemburgu, Niemczech czy Rumunii. W okresie 2008-2011 odpowiednie wskaźniki zmieniały się w dość niewielkim stopniu.

Przeprowadzone dotychczas badania dowodzą jednoznacznie⁶, że istnieje pozytywna korelacja między tempem wzrostu PKB a zmianami w zatrudnieniu,

⁶ Por. m.in. Walterskirschen (1999), Czyżewski (2001, 2002), Seyfried (2005).

zwłaszcza w krajach funkcjonujących w oparciu o zasady gospodarki rynkowej. Poziomy zatrudnienia w gospodarkach poszczególnych krajów ulegają jednak zmianom znacznie wolniej niż PKB. Ogólnie rzecz biorąc, wzrost produkcji (a tym samym wzrost PKB) przyczynia się do wzrostu liczby zatrudnionych z jednej strony oraz – z drugiej – do zmniejszenia liczby osób bezrobotnych i odwrotnie, osłabieniu gospodarczemu towarzyszy zmniejszenie zatrudnienia oraz wzrost bezrobocia.

Jednak, jak zauważa E. Kryńska⁷, podczas recesji gospodarczej w większym stopniu następuje spadek wydajności pracy, niż spadek zatrudnienia. Wynika to z tego, iż pracodawcy chcąc w przyszłości zmniejszyć stałe koszty zatrudnienia (m.in. koszty naboru i/lub przystosowania pracowników) nie decydują się na zmniejszanie zatrudnienia, lecz stosują „strategię przeczekania” (zatrzymując chwilowo zbędnych pracowników). Takie działania z jednej strony nie przyczyniają się do wzrostu bezrobocia (co jest pozytywnym aspektem), ale z drugiej – niekorzystnie wpływają na gospodarkę, gdyż powodują zahamowanie zmian strukturalnych.

Tabela 3. Kształtowanie się tempa zmian wydajności pracy w krajach Unii Europejskiej w latach 2008-2011 (w %)

Wyszczególnienie	2008				2009				2010				2011			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Austria	0,4	-0,5	-1,3	-1,6	-0,9	-0,5	0,7	0,7	-0,1	0,3	1,1	0,6	0,6	0,1	-0,3	-0,5
Belgia	0,2	0,0	-0,9	-2,2	-1,5	0,4	1,4	0,3	-0,2	0,6	0,2	0,0	0,6	-0,1	-0,1	-0,2
Bułgaria	0,5	1,1	0,8	0,8	-6,0	1,4	2,2	-1,4	2,1	2,4	1,1	2,5	1,6	1,0	1,1	-0,2
Cypr	0,9	-0,2	-0,7	0,7	-0,7	-1,0	-0,3	0,4	1,1	-0,1	0,7	-0,2	-0,2	0,3	-0,5	0,1
Czechy	-0,6	0,6	-0,2	-1,9	-2,9	0,1	1,2	1,1	2,0	0,7	0,3	0,8	0,7	0,1	-0,3	0,1
Dania	-2,6	1,9	-2,3	-2,6	-0,7	-0,3	1,0	1,3	0,7	0,9	1,6	-0,5	0,6	0,2	-0,1	0,1
Estonia	-4,7	2,5	-0,1	-8,1	-1,3	1,6	0,4	3,4	1,2	3,3	0,6	0,1	-1,2	0,9	-0,5	1,1
Finlandia	-0,9	-0,9	-0,1	-2,8	-5,2	0,5	2,6	0,1	0,5	3,3	-0,3	2,2	-0,3	-1,1	1,3	-0,4
Francja	0,1	-0,6	-0,3	-1,2	-1,2	0,4	0,4	0,6	0,2	0,6	0,3	0,3	0,7	-0,3	0,2	0,2
Grecja	0,5	0,4	0,6	-1,2	-0,3	-1,1	-0,5	1,2	-1,4	-0,6	-1	-1,3	2,4	b.d.	b.d.	b.d.
Hiszpania	-0,2	0,9	0,1	0,9	1,1	0,6	1,0	0,5	0,6	0,8	0,4	0,5	0,9	0,4	1,2	0,8
Holandia	0,1	-0,6	-0,1	-1,3	-2,2	-0,4	1,2	0,5	0,8	0,2	0,0	0,8	0,2	-0,1	-0,6	-0,6
Irlandia	-2,1	-1,3	1,1	-1,8	1,1	1,2	0,9	0,1	2,5	-0,1	1,3	0,0	1,7	1,0	-0,1	-0,7
Litwa	0,5	-0,4	-0,1	0,6	-11,2	1,9	1,8	1,0	2,6	1,9	0,9	0,4	1,1	-0,2	3,2	0,1
Luksemburg	-0,6	-0,8	-2,1	-4,7	-0,9	-1,8	2,1	-1,0	0,6	0,9	-0,8	0,7	-0,5	-1,6	0,4	-0,2
Łotwa	-1,3	0,6	-4,0	0,8	-7,7	5,5	-0,2	1,7	1,0	0,2	0,2	1,0	12	0,8	1,4	0,1
Malta	0,7	-0,1	0,0	-0,6	-2,7	0,5	0,8	0,6	-1,1	-0,2	0,6	1,1	-0,9	-0,4	-0,7	-0,2
Niemcy	0,6	-0,5	-0,6	-2,3	-4,1	0,6	0,9	0,7	0,5	1,5	0,5	0,2	1,0	-0,1	0,3	-0,5
Polska	0,2	0,6	0,0	-1,2	0,9	0,4	0,6	1,7	1,1	-0,2	1,0	0,8	1,1	0,9	0,7	0,5

⁷ Kryńska (2002, s. 153-154).

Wyszczególnienie	2008				2009				2010				2011			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Portugalia	-0,3	-0,4	0,0	-1,1	-1,0	1,3	1,4	-0,3	1,0	1,2	0,7	-0,1	-0,8	-0,1	-0,2	1,3
Rumunia	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Słowacja	-3,7	0,7	0,5	1,2	-7,4	1,9	2,8	2,0	1,5	0,8	0,4	0,2	0,1	0,5	0,5	0,8
Słowenia	0,8	0,2	0,0	-3,9	-4,8	0,6	1,3	0,4	0,8	1,6	0,9	1,3	0,1	0,2	0,0	-0,4
Szwecja	-1,6	-0,3	0,1	-3,4	-1,2	0,8	0,6	1,0	1,6	1,5	1,0	1,1	-0,5	0,8	0,4	-1,1
Węgry	1,2	0,8	-1,2	-1,8	-2,7	-0,1	0,8	0,2	0,4	-0,1	0,1	-0,2	1,8	-0,3	-0,3	0,1
Wielka Brytania	-0,3	-1,4	-1,5	-2,0	-1,1	0,7	0,3	0,7	0,6	0,5	0,1	-0,3	-0,2	-0,1	1,2	-0,5
Włochy	0,6	-0,5	-1,0	-1,7	-2,7	0,3	0,9	0,0	1,2	0,6	0,9	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,5

b.d. – brak danych

Źródło: dane Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [dostęp 9.06.2012].

W okresie 2008:Q1-2009:Q2 największe spadki w wydajności pracy odnotowano w krajach nadbałtyckich, skandynawskich oraz w Luksemburgu, Niemczech, Słowacji i Słowenii. W Bułgarii, Irlandii, Malcie i Cyprze obserwowane spadki w wydajności pracy były nieznaczne, zaś w Hiszpanii oraz w Polsce w tym okresie następował systematyczny wzrost wydajności pracy. Od połowy 2009 r. do końca 2011 r. wydajność pracy w poszczególnych krajach systematycznie wzrastała, przy czym najbardziej dynamicznie w krajach nadbałtyckich, w krajach skandynawskich, w krajach Europy Środkowej i Wschodniej (z wyjątkiem Węgier) oraz w Irlandii i Hiszpanii. Zdecydowanie mniejszy był wzrost owej wydajności we Włoszech, Wielkiej Brytanii, Luksemburgu, Francji, Niemiec oraz Austrii.

Warto zwrócić także uwagę na powiązania między ww. wskaźnikami. Zauważa się przy tym:

- dość wysoką dodatnią korelację między tempem wzrostu PKB a zmianami wydajności pracy, co oznacza, że wzrost wydajności powoduje wzrost PKB oraz, że spadek wydajności powoduje spadek PKB;
- przeciętną dodatnią korelację między tempem zmian wydajności pracy a stopą bezrobocia – czyli wzrost wydajności pracy przyczynia się do wzrostu stopy bezrobocia i odwrotnie;
- relatywnie słabą korelację między tempem wzrostu PKB a stopą bezrobocia.

Na kształtowanie się na relatywnie niskim poziomie współczynników korelacji między PKB a zatrudnieniem mają wpływ: z jednej strony wzrost wydajności pracy wynikający z postępu technicznego i wprowadzanie proco oszczędnych technik wytwarzania, a z drugiej relatywnie wysokie koszty pracy, zwłaszcza sztywne płace, wysokie obciążenia podatkowe i quasi-podatkowe, wysokie koszty zatrudnienia, wyśrubowane standardy socjalne⁸.

⁸ Kryńska (2002, s. 154).

Tabela 4. Kształtowanie się współczynników korelacji między tempem wzrostu PKB, tempem zmian wydajności pracy oraz stopą bezrobocia oraz współczynnika elastyczności popytu na pracę w krajach Unii Europejskiej (dane kwartale z okresu 2008-2011)

Wyszczególnienie	PKB/ wydajność pracy	stopa bezrobocia/ wydajność pracy	PKB/ stopa bezrobocia	Współczynnik elastyczności
Austria	0,94	0,43	0,15	0,33
Belgia	0,95	0,26	0,17	0,06
Bułgaria	0,90	0,29	0,16	0,47
Cypr	0,73	0,13	-0,09	-0,04
Czechy	0,86	0,59	0,30	0,30
Dania	0,86	0,54	0,48	0,34
Estonia	0,67	0,50	0,38	0,64
Finlandia	0,94	0,31	0,25	0,39
Francja	0,97	0,55	0,49	0,20
Grecja	0,80	0,12	-0,45	0,37
Hiszpania	-0,30	0,42	0,21	1,27
Holandia	0,93	0,39	0,42	-0,21
Irlandia	0,74	0,54	0,62	0,53
Litwa	0,92	0,23	0,20	0,36
Luksemburg	0,96	-0,59	-0,63	0,15
Łotwa	0,60	0,31	0,26	0,41
Malta	0,88	0,23	0,14	0,20
Niemcy	0,99	-0,12	-0,19	0,36
Polska	0,62	0,54	0,47	0,25
Portugalia	0,61	0,31	-0,05	0,49
Rumunia	-	-	0,01	0,36
Słowacja	0,95	0,31	0,27	0,31
Słowenia	0,95	0,37	0,21	0,60
Szwecja	0,94	0,65	0,54	0,55
Węgry	0,79	0,27	0,40	0,27
Wielka Brytania	0,91	0,69	0,61	0,19
Włochy	0,96	0,18	0,22	0,27

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat.

Podsumowanie

Istotny wpływ na sprawne funkcjonowanie rynku pracy ma poziom jego elastyczności, aczkolwiek wielkość zapotrzebowania na pracę zależy także m.in. od poziomu i tempa wzrostu produktu krajowego brutto oraz ogólnej koniunktury gospodarczej.

Analizy przeprowadzone m.in. przez ekspertów OECD i Banku Światowego wskazują na znaczne usztywnienie rynków pracy w krajach Unii Europejskiej, co potwierdzają wartości odpowiednich indeksów. Poziom elastyczności rynków pracy jest przy tym dość zróżnicowany pomiędzy poszczególnymi krajami. Do krajów o najbardziej sztywnych rynkach pracy należą m.in. Niemcy, Francja, Luksemburg i Belgia, natomiast jako bardziej elastyczne uznano m.in. rynki pracy w Irlandii, Danii czy Czechach. Warto dodać, że w ciągu wielu kilkunastu ostatnich lat w wielu krajach, zwłaszcza nadbałtyckich UE, podejmowano różnorodne działania, których celem było uelastycznianie rynków pracy (m.in. zmiana prawa pracy, wprowadzenie elastycznych form zatrudnienia, obniżenie obciążeń podatkowych).

Współczesny kryzys gospodarczy bardzo szybko dał się odczuć we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Po okresie relatywnie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego (2004-2007), już w 2008 r. nastąpiło załamanie i wystąpienie wręcz recesji gospodarczej. Jednakże sytuacja poszczególnych krajów była dość zróżnicowana. Największy spadek PKB odnotowano w krajach nadbałtyckich, skandynawskich, Europy Środkowej oraz w Irlandii i Włoszech. W ślad za spadkiem PKB nastąpiły zmiany na rynku pracy. We wszystkich krajach obserwowano wzrost stopy bezrobocia oraz spadek wydajności pracy. Zmiany te jednak nie zachodziły w jednakowym stopniu.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że:

- w krajach charakteryzujących się wyższą elastycznością rynku pracy zaobserwowano wyższy wzrost stopy bezrobocia w okresie recesji niż w krajach o relatywnie bardziej sztywnych regulacjach, kraje te odnotowały one również mniejszy spadek wydajności pracy;
- mniejsze zmiany w kształtowaniu się stopy bezrobocia w okresie kryzysu obserwowano w krajach o sztywniejszych regulacjach w zakresie rynku pracy, przy czym zmiany te miały bardziej trwały charakter, poza tym w krajach tych w większym stopniu następował spadek wydajności pracy;
- w krajach o relatywnie wysokiej ochronie zatrudnienia wzrost liczby pracujących (i spadek bezrobocia) był wolniejszy w fazie wzrostu gospodarczego następującego po okresie spadku, niż w krajach o relatywnie bardziej elastycznych rynkach pracy.

Zmiany w sytuacji gospodarczej na świecie spowodowane współczesnym kryzysem nie są obojętne dla sytuacji na europejskich rynkach pracy. Coraz czę-

ściej wskazuje się na konieczność przeprowadzenia odpowiednich instytucjonalnych reform tych rynków, w tym zmniejszenia prawnej ochrony zatrudnienia oraz szerszego stosowania elastycznych form zatrudnienia i czasu pracy. Działania te wywołują wiele kontrowersji, ponieważ są sprzeczne z interesami różnych grup społecznych. Jednak bez sprawnego działania rynków pracy trudno mówić o efektywnym funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Bibliografia

Boni M. red. (2004), *Elastyczność polskiego rynku pracy*, w: *Elastyczny rynek pracy w Polsce. Jak sprostać temu wyzwaniu?*, Zeszyty BRE Bank – CASE, Nr 73.

Czyżewski A.B. (2001), *Czy bezrobocie w Polsce będzie wzrastać?*, Ekspertyza dla BCC, maj 2001, tekst dostępny pod adresem http://inet.bcc.org.pl/dzialalnosc_lobbing_ekspertyzy_szczegoly.php?objectID=82

Czyżewski A.B. (2002), *Wzrost gospodarczy a popyt na pracę*, Referat na XXII Konferencję Naukową NBP „Reformy strukturalne a polityka pieniężna”, Falenty, 24-26 października.

Doing Business Report 2012, www.doingbusiness.org

Eurostat Database, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Indexes of Economic Freedom, Heritage Foundation, www.heritage.org/index

Kryńska E. (2002), *Makroekonomiczne uwarunkowania rynku pracy*, w: Borkowska S. (red.), *Rynek pracy wobec integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo IPiSS, Warszawa.

Kryńska E. red. (2003), *Elastyczne formy zatrudnienia i organizacji pracy a popyt na pracę w Polsce*, Wydawnictwo IPiSS, Warszawa.

Kwiatkowski E. (2002), *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.

OECD (2004), *Employment Outlook 2004*, Paris.

OECD Database, www.oecd.org

Seyfried W. (2005), *Examining the relationship between employment and economic growth in the ten largest states*, Southwestern Economic Review, tekst dostępny pod adresem www.ser.tcu.edu/2005/SER2005%20Seyfried%2013-24.pdf

Walterskirchen E. (1999), *The relationship between growth, employment and unemployment in the EU*, European Economists for Alternative Economic Policy, Workshop in Barcelona, 18-19 September.

Wiśniewski Z. (1999), *Kierunki i skutki deregulacji rynku pracy w krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo UMK, Toruń.